

HÍREK

MUNKAEGÉSZSÉGTAN KÉZIKÖNYV

(Recenzió)

Összefoglalás: 2010 első hónapjában megjelent a „Munkaegészségtan – foglalkozás-orvostan, foglalkozási megbetegedések, munkahigiéné” kézikönyv harmadik, átdolgozott és bővített kiadása Ungváry György és Morvai Veronika szerkesztésében. A több mint 900 oldal terjedelmű könyvet a szerkesztők mellett a munkaegészségtan különböző részterületein dolgozó 54 magasan kvalifikált elméleti és/vagy gyakorlati szakember írta. Az esztétikailag szépen kivitelezett munka, amelyet 154 színes ábra és 148 egyszerű vagy összetett táblázat illusztrál, a Medicina könyvkiadót dicséri.

A tizenöt részből felépített könyv miután röviden összegzi a disciplina történetét, figyelembe véve a munkaegészségtan 21. századi kihívásait, bemutatja a szakterület ismeretanyagának valamennyi fontos részterületét. A nemzetközi összehasonlításban is magas színvonalú könyvet a foglalkozás-orvostan, a munkahigiéné vagy a megelőző orvostan-népegészségtan szakorvos jelöltjei, szakorvosai mellett azoknak az orvoslás legkülönbözőbb területein működő gyakorló orvosoknak is ajánljuk, akik nagy valószínűséggel találkoznak olyan páciensekkel, akiknek megbetegedéseiben meghatározó mértékben játszanak szerepet foglalkozási eredetű tényezők.

Kulcsszavak: munkaegészségtan kézikönyv, a disciplina története, fontos részterületei, szakorvosok gyakorló orvosok számára

A Medicina Könyvkiadó Zrt. gondozásában 2010-ben megjelent a „Munkaegészségtan – foglalkozás-orvostan, foglalkozási megbetegedések, munkahigiéne” kézikönyv harmadik, átdolgozott és bővített kiadása *Ungváry György* és *Morvai Veronika* professzorok szerkesztésében. Az újabb kiadást elsősorban a munka világának a 21. században bekövetkező, korábban soha nem látott, gyorsuló változása indokolta.

A változások összetettek. A könyv bevezetője felhívja a figyelmet a foglalkoztatásnak a gazdaság szerkezetváltozásával összefüggő szoros korrelációjára, valamint a technikai fejlődés-változás miatt a foglalkoztatottak körének szűkülésére, a munkanélküliek arányának növekedésére és az ezekkel együtt járó egészségkárosodási problémákra. Utal arra, hogy a kékgalléros, műhelyszerű munkahelyek arányának radikális csökkenése és az ún. fehérgalléros munkahelyek túlsúlyra jutása csökkentette ugyan az ún. klasszikus foglalkozási megbetegedések (porártalmak, zaj okozta halláskárosodások, mérgezések, fertőzések) gyakoriságát, de egyidejűleg megnövelte a pszichoszociális kóroki tényezők okozta megbetegedések gyakoriságát (distressz, a distresszhez kapcsolódó magatartászavarokat, pszichiátriai és pszichoszomatikus megbetegedéseket). A felgyorsult közlekedés, globalizáció miatt megjelenő emerging infections (pl SARS, madárinfluenza, H₁N₁ influenza), vagy a tudomány előrehaladása révén felismert megbetegedések (nanorészecskék, endokrin diszruptorok okozta megbetegedések) aránya is megnő. Mindez azt jelenti, hogy potenciálisan ma a foglalkozási eredetű megbetegedések a korábbinál nagyobb gyakoriságával, illetve a foglalkozási eredetű megbetegedések okozta munkaidő-kiesés nagyobb mértékével kell számolni.

A bevezető arra is emlékeztet, hogy a 21. század civilizációját érintő (demográfiai, gazdasági, technikai-technológiai, ökológiai) sokkhatások súlyosan érintik az egészségügyet – és ezen belül a foglalkozás-egészségügyet –, amire a hatékony prevenció érdekében a munkaegészségügyben dolgozóknak kiemelt figyelmet kell fordítaniuk. A könyv megfelelni kíván az új ismeretek elsajátításához szükséges elvárásoknak, mind a klasszikus munkaegészségtani ismeretek átadását, mind a munka világát veszélyeztető egészségügyi ártalmak kezelését tekintve.

A 2000-ben megjelent első, illetve a 2004-ben megjelent második kiadáshoz képest változott a könyv szerkezete. Az új kiadást I-től XV-ig sorszámozott, különböző számú fejezetből, alfejezetből álló ún. „részek” építik fel, amelyeket egy önálló „függelékben” a munkaegészségügyben dolgozó orvosok etikai kódexe zár.

Az I. rész összegzi a munkavédelemnek – ezen belül a munkabiztonságnak, a munkaegészségügynek, a foglalkozással összefüggő megbetegedéseknek – az emberiség történetével egyidős megjelenését; kiemeli azokat a foglalkozás-orvosi emlékeket – pl. silicosis, bányászszászaly, ólommérgezés –, amelyek már az orvoslás történetének kezdetén megoldásra váró problémát jelentettek, s amelyek megoldásában a magyarországi orvosgyakorlat világviszonylatban is meghatározó eredményeket ért el. Tisztelettel adózik azon ismeretlen ápolók, orvosok emlékének, akik a magyarországi bányászok betegségeit már a 12-13. században „bányakórházakban” kezelték, és megkülönböztetett tiszteletét fejezi ki azoknak a magyar orvosoknak (Huszár Mózes, Fodor József, Tóth Imre, Friedrich Vilmos, Pacséri Imre, Tímár Miklós és mások), akik a munkás emberek egészsége védelmében elért eredményeikkel nemcsak a magyar, hanem a világ munkaegészségügyi történelmébe is beírták nevüket.

A II. rész a munkavédelem EU-n belüli és magyarországi szerkezetével, szabályozásával foglalkozik; itt ismerteti a könyv az újjászervezett munkavédelmi hatóságot, valamint a

foglalkozás-egészségügyi, munkahigiénés és munkabiztonsági szolgáltatást.

A III. és a IV. rész összegzi a munkaegészségügy két meghatározó pillérének – nevezetesen a megterhelés, igénybevétel, illetve a kockázatelemzés – alapvető ismereteit. A III. rész a Finnországban kidolgozott munkaképességi index fogalma, a munkaköri alkalmasság új és korszerű megítélése mellett – átfogóan átdolgozva és bővítve – olyan kérdésekkel is foglalkozik, mint a megváltozott munkaképességűek foglalkoztatásával kapcsolatos orvosi feladatok (ezen belül kiemelt figyelmet szentel a „klasszikus” sérülékeny csoportok mellett a munkanélkülieknek, migránsoknak és mindenekelőtt az idősödő munkavállalóknak, illetve a korszerű foglalkoztatási rehabilitációnak).

A IV. rész olyan gyors, egyszerű kockázatbecslési eljárás ismertetésével bővült az előző kiadásokhoz képest, amely – megfelelő jogszabályi változtatást követően, a munkáltató ismereteire támaszkodva – a mikro-és minivállalkozások kockázatértékelését a szakszerűség megtartásával lényegesen olcsóbbá tenné.

Az V. rész ismerteti az alapvető tudnivalókat a primer, szekunder és terciér prevencióról, bővítve és korszerűsítve mutatja be a munka világában alkalmazandó prevenciók rendszert, amely a korábbinál nagyobb hangsúlyt helyez az egyedül a foglalkozás-örvostanban alkalmazott klinikai vizsgálatokon alapuló primer prevencióra (munkaköri és szakmai orvosi alkalmassági vizsgálatokra). Hangsúlyozza, hogy a dolgozó emberek munkaképességének meghosszabbítása, fenntarthatósága végett paradigmaváltásra van szükség: el kell érni, hogy a népegészségügyi programokon belül, a leggyakoribb népbetegségek szűrővizsgálata esetében, a munka világa vonatkozásában az ún. *kapuőri* funkciókat a foglalkozás-egészségügyi orvosok lássák el. Ha ugyanis ezeknek a megbetegedéseknek a szűrése – kisebb részben ezeknek vizsgálatával (pl. hipertonia, bőrrák, szájüregi rákok), nagyobb részben a szűrések szervezésével (pl. diabetes, emlőrák, colorectalis rákok, méhnyakrák) – a törvényi kötelezettségű orvosi alkalmassági vizsgálatokhoz lennének kötve, a szekunder prevenció a mai lehangoló eredményességétől eltérően a 100%-ot is megközelíthetné, ebben a nagyon fontos népeségben

Ezt a paradigmaváltást szolgálja – összhangban az integrált munkavédelem követelményeivel – a foglalkozási megbetegedések, a munkabalesetek diagnosztikájával, kivizsgálásával, bejelentésével foglalkozó VI. rész. Ez a rész ad helyet azoknak a legújabb ismereteknek, miszerint az ún. *work-related* megbetegedések többsége (népegészségügyi jelentőségű arányban) a foglalkozás által meghatározott.

A munkahigiénés feladatokat ismertető VII. részt korszerűsítették, teljes körűen átdolgozták az egyéni védőeszközös prevenciót, figyelemmel a legfejlettebb országokban, az EU-ban kidolgozott elvárásokra. Hasonlóképpen korszerűsítették a munkával foglalkozó részt (VIII), amely bővült a távmunka, a külföldön végzett munka, a megváltozott klimatikus viszonyok között végzett munka munkahigiénés és foglalkozás-egészségügyi elemzésének ismertetésével.

A könyv legnagyobb terjedelmű része a IX., amely – az utóbbi évek irodalmi ismereteit, gyakorlati tapasztalatait figyelembe véve – ismerteti a munkabalesetek, a fizikai (zaj, rezgés, ionizáló, nem ionizáló sugárzás, hő, hideg, nagy és alacsony nyomás stb.), kémiai (anyagok és keverékek -- gázok, gőzök, aeroszolok, folyadékok, porok), biológiai (vírusok, baktériumok, gombák stb.) kóroki tényezők által okozott egyes foglalkozási megbetegedések expozíciós okait, klinikai képét, diagnosztikáját, megelőzését, orvosi elsősegélyét.

Külön hangsúlyt kaptak a világ és az EU vegyianyag-kezelésének újraszabályozása („Globális Harmonizációs Rendszer” és a REACH), az olyan nagy (és új) kémiai biztonsági

kérdések, mint az immunrendszert és a magatartást befolyásoló, reprotoxikus anyagok, vagy az utóbbi csoporthoz kapcsolódóan, a kémiai biztonság napjainkban legnagyobb kihívása, az endokrin diszruptorok problémája. Ez a rész ismerteti azokat az újonnan bevezetett eljárásokat, feladatokat – expozíció értékelés, kémiai biztonsági értékelés vagy éppen akut mérgezések első orvosi ellátása –, amelyek a munka világának biztonságát kielégítően képesek garantálni. Ugyancsak ez a rész tárgyalja az ún. „klasszikus” foglalkozási eredetű fertőző megbetegedések mellett a foglalkozási eredetű fertőzések elleni védőoltásokat, vagy az újonnan (foglalkozási eredetűként is) megjelenő fertőzéseket.

A szerkesztők külön (X.) részt szentelnek a munkalélektani és mentálhigiénés kérdéseknek, amelyen belül a rész szerzői kiemelten foglalkoznak a munkahelyi stresszrel. A distressz már jelenleg is szokatlanul nagy gyakoriságú, de a 21. században várhatóan továbbra is növekvő számban teszi a munkavállalókat rövidebb-hosszabb időre munkaképtelenné, súlyos (magatartászavarokkal járó, pszichiátriai, pszichoszomatikus megbetegedéseket okozó) következményei pedig az életet is veszélyeztetik. A rész egyik fejezete a kóros stressz megelőzésére kidolgozott ún. stressz-monitort mutatja be.

A XI. rész az ergonómia munkahelyi jelentőségét összegzi korszerűsített formában. A szervek, szervrendszerek foglalkozási eredetű egészségkárosító kockázataival foglalkozik a XII. rész. Ez a rész szisztematikusan tekinti át az egyes szerveket, szervrendszereket sújtó foglalkozási eredetű (fizikai, kémiai, biológiai, ergonómiai, pszichoszociális vagy nem optimális igénybevételeből eredő) egészségkárosító kockázatokat.

Új technológiák (nanotechnológia, biotechnológia) újonnan megjelenő foglalkozási eredetű kockázati forrásainak bemutatásával bővült a nemzetgazdasági ágak egészségkárosító kockázataival foglalkozó XIII. rész. Az előző kiadásokhoz képest, a radionukleáris fegyvert alkalmazó terrorista tevékenység kockázatainak és foglalkozás-egészségügyi tennivalóinak ismeretanyagával bővült a könyvnek a korábban csak a kémiai és biológiai terrorizmussal és ezek megelőzésével foglalkozó része (XIV.).

A harmadik kiadás XV. része a munkahelyi egészségmegőrzés kérdéseivel foglalkozik átdolgozott és napjainkban elvárható, korszerű formában. Fontos és tanulságos a könyv függelékben elhelyezett, már említett etikai kódex. Ez a kódex alapkérdésekben és szemléletében értelemszerűen megegyezik a hippokratészi esküben gyökerező korszerű orvostikai kódexekkel. Mégis, különbözik is azoktól, ebben a nagyon fontos népszerűségben: a munka világában, a munkavállalók egészségéért felelős orvos Magyarországon a munkáltató alkalmazottja, a munkáltatótól anyagilag függ, de esetenként a munkáltató érdekeivel ellenétes döntést *kell* hoznia. Ezeket a döntéseket akkor is meg *kell* hoznia, ha ez saját egzisztenciáját hátrányosan érintené. De kerülhet az orvos olyan helyzetbe is, hogy a munkavégzésre egészségileg alkalmatlan dolgozót – saját egészségének további, vagy munkatársai veszélyeztetésének elkerülése végett – el *kell* tiltania a munkavégzéstől akkor is, ha ez a döntés a munkavállaló egzisztenciáját veszélyezteti. A munka világában dolgozó orvosnak, mindezeknek a problémáknak etikailag kifogásolhatatlan megoldására is fel kell esküdnie.

Az új szerkezetű, átdolgozott és bővített ismeretanyagot tartalmazó, közel 1000 oldalas, 154 színes ábrával és 148 egyszerű vagy összetett táblázattal illusztrált, a Medicina Kiadónak köszönhetően esztétikailag is kifogástalan minőségben közreadott könyvet ajánljuk nemcsak a foglalkozás-egészségügyben, munkahigiénében, munkabiztonságban vagy a megelőző orvostudomány bármely területén dolgozó orvosnak, hanem a graduális orvosképzésben meglehetősen mostohán kezelt, munkaegészségtant speciálisan nem művelő, de annak számos

részletével akár naponta találkozó valamennyi elméleti vagy klinikai szakterületen dolgozó orvoskollégának.

A Magyar Higiénikusok Társasága

BOOK REVIEW

Abstract: The third revised and extended edition of „Occupational medicine – occupational health, occupational diseases, occupational hygiene” (Eds.: György Ungváry and Veronika Morvai) was published in January 2010. The book comprises over 900 pages, and has been written by 54 highly qualified theoretical and/or practical specialists working in different areas of occupational medicine - in addition to the editors. The aesthetically pleasing volume, published by the Medicina Publishing House, is illustrated with 154 colour figures and 148 simple or composite tables.

The book comprises fifteen parts, and after briefly summarizing the history of the discipline taking into account the challenges of occupational medicine in the 21st century, demonstrates the knowledge of all important areas of the specialty. This is an excellent book even by international standards, and is recommended for medical specialists or candidates in occupational medicine, occupational hygiene or public health, and also for medical doctors of different specialization, who often treat patients with diseases considerably determined by occupational factors.

Key words: occupational medicine book, history of the discipline, important areas of it, recommended for medical specialist, for medical doctors

